

УДК 378.06:37.08

DOI:10.34142/nc.2025.1.76

Популяризація результатів наукових досліджень у галузі філології

*Тетяна Разуменко,
Ірина Разуменко*

Трансформації, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності людини, неминуче стимулюють і взаємодоповнюють науковий прогрес, розвиток популярної культури, інформації, навіть популярної науки. Виразним підтвердженням цього є використання в медіа, рекламі, соціальних мережах мовних конструктів з опорою на науково виважені формулювання, оперування науковим термінологічним полем, використання алгоритмів методології науки. На підтвердження актуальності і затребуваності розроблення проблеми, визначеної у назві статті, є спрямованість окремих елементів процедури атестацій на популяризацію науки у новому наказі Міністерства освіти і науки України «Про забезпечення організації та проведення у 2024 — 2025 роках державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової та науково-технічної діяльності» [6]. Актуальність цієї

розвідки так само обумовлена новелами у національному законодавстві [5, 7, 8], приписами нової редакції професійного стандарту на групу професій «Викладач закладу вищої освіти» [9].

Популяризація результатів філологічних наукових досліджень так чи інакше супроводжує усі процеси, що відбуваються у освіті і науці. Диверсифікація такої роботи розгалужена і ускладнюється новелами національного законодавства, викликами суспільного розвитку, державною політикою у різних сферах наукових досліджень, оскільки усе пов'язане із вербалізацією перебігу і результатів наукових досліджень. Цю наукову розвідку виконано з опорою на міркування і висновки учених Австралійського національного університету щодо провідних тенденцій наукової комунікації з різними спільнотами за географічним принципом, з використанням стандартного бачення ролі університетів в популяризації науки і організаторів науково-практичних

заходів, історії національних наукових центрів [11]. Автори презентованих публікацій зосередили увагу на соціальній ролі науки і соціальній активності представників наукової професійної галузі [11]. Ще одна публікація у відкритому мережевому просторі привернула увагу контекстним баченням цінності популярної науки і значення участі в розвитку і просування популярної науки науковців і наукових шкіл в університетах як центрах науки, а саме Лотарингія Буассоне на прикладі Лондонського королівського товариства і Паризької академії наук розкрила шляхи формування зацікавлення наукою з боку громадськості [10]. Авторка звернула увагу на те, що витoki популяризації наукових досліджень утворюють учені-енциклопедисти, які досягли помітних результатів і цим привернули увагу широких кіл громадськості, а також значущим вбачає роботу філологів-перекладачів, які своєю перекладацькою діяльністю забезпечують не тільки доступ носіїв інших мов, але й почасти можуть адаптувати складні для розуміння мовні конструкції з урахуванням мовної специфіки, усталених мовних традицій тощо [10]. Термінологічне поле цієї наукової розвідки скорельовано міркуваннями і висновками колективу авторів О. Болдирева, Б. Грушецького, Г. Роя, І. Свеженцевої, К. Шаванової [1]. Зазначимо тут, що вказані автори на «основі аналізу міжнародного досвіду популяризації науки під час криз та війн» здійснили спробу виокремити «основні виклики та можливості, з якими стикалися науковці інших країн» [1]. Певні міркування висловлені авторами з орієнтуванням на результати і висновки уже успішно реалізованих проєктних ініціатив. Разом з тим, слухним вбачається підхід привернення уваги наукової і громадської спільноти на проблему державного зацікавлення питаннями популяризації науки. Така робота соціально зорієнтована, за системної організації вона сприяє утвердженню гуманістичних цінностей, спонукає до розвитку і підвищення якості усіх аспектів комунікацій, професійної

освіти, організованого дозвілля, загальної культури громади у конкретний момент дійсності. Для України популяризація науки є одним із значущих аспектів розвитку вищої освіти, адже саме в стінах університетів утворюються і прогресують наукові школи, саме в університетах акцентно здійснюється підтримка молодих науковців, набувають розвитку професійні спільноти і спільноти випускників університетів. Їхня залученість до життя університету є своєрідним майданчиком популяризації наукових досліджень.

Слід звернути увагу на те, що попри розмаїття публікацій і напрямів досліджень популяризація результатів філологічних наукових досліджень як наукова проблема набуває нового звучання і актуальність такої забезпечена і розвитком цифрових технологій у комунікативному просторі, і так званою інформаційною війною, яка супроводжує збройні конфлікти сьогодення, неоднозначністю і стереотипними уявленнями щодо бенефіціаріїв у цій царині.

Мета статті: розкрити тенденції і виклики у популяризації результатів філологічних наукових досліджень.

Слід зазначити, що у понятті популяризації результатів філологічних наукових досліджень ключове слово походить від лат. *popularis* — народний. Відповідно до цього тлумачиться популяризація контекстно соціокультурних термінів: «1) розповсюдження чого-небудь, намагання зробити що-небудь широко відомим, 2) виклад якого-небудь питання у популярній, загальнодоступній формі» [4]. Послуховуючись даними, наведеними у різних словниках, відмітимо, що популяризація результатів філологічних досліджень має ознаки: загальнодоступність, зрозумілість і простота, узгоджуваність із національною мовною специфікою, швидка поширюваність серед людей, у спільнотах, які не займаються цілеспрямовано наукою в галузі філології. Популяризація наукових досліджень є необхідним елементом будь-якої розвідки, чи то студентська наукова робота, чи

дисертаційне авторське дослідження, чи фундаментальна робота у межах низки наукових шкіл.

Еред умов, які сприятливо позначаються на популяризації результатів саме філологічних наукових досліджень, спираючись на висновки, викладені у [1, 2, 10, 11], і у розумінні процесу донесення до широкої спільноти людей — не фахівців у філологічній галузі складних ідей, висновків, нових термінів, понять, мовних конструктів тощо, назвемо такі:

- опора на мовну ідентичність людей у конкретній спільноті під час розроблення стратегій популяризації результатів філологічних наукових досліджень;
- спрямованість в цілях популяризації результатів філологічних наукових досліджень на таргетування, вироблення культури сприйняття інформації;
- підтримка представниками лідерів громадської думки, відомих особистостей, державних діячів, представників мистецтва, преси в практичних заходах популяризації результатів філологічних наукових досліджень;
- поетапність і алгоритмізація кожного етапу популяризації результатів філологічних наукових досліджень з використанням інструментарію сучасних технологій, простору відеохостингів і засобів копірайтингу та ресурсів соціальних мереж, комунікаційних ботів тощо.

Важливо усвідомити, що під час популяризації результатів філологічних наукових досліджень, що попри професіоналізацію, про яку зазначили автори проєкту [1], слід сконцентрувати увагу на зменшенні чи зникненні кордону, створення середовища зацікавлення науковими результатами через відчуття причетності, включеності пересічної особи у процеси оприлюднення результатів філологічних досліджень.

У цьому аспекті наукова комунікація у структурі роботи наукових шкіл має значні перспективи. Тому у Харківському національному педагогічному університеті (ХНПУ) імені Г. С. Сковороди до попу-

ляризації наукових досягнень у галузі філології залучені:

- наукова школа історії та теорії літератури в полікоординатному вимірі, фундатор: доктор філологічних наук, професор М. Ф. Гетманець;
- наукова школа комплексного дослідження української мови в діахронійно-синхронійному вимірі: від мовознавчих доробків представників і послідовників харківської філологічної школи до сучасних наукових парадигм вивчення мови, фундатор: доктор філологічних наук, професор Л. А. Лисиченко;
- наукова школа кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова, фундатор: доктор філологічних наук, професор Л. В. Ушкалов;
- наукова школа дослідження лінгвостилістичного, функціонального, культурно-мовного потенціалу лексико-граматичних одиниць у мовленні та комунікативній діяльності людини, фундатор: доктор філологічних наук, заслужений діяч науки і техніки України С. І. Дорошенко;

«Наукова школа гійомістів України», фундатор: доктор філологічних наук, професор, почесний академік АН ВШ України Л. М. Мінкін;

- наукова школа «Літературно-критична ейдетика та літературознавча компаративістика», фундатор: доктор філологічних наук, професор Л. Г. Фрізман;
- наукова лінгвістична школа доктора філологічних наук, професора О. Г. Муромцевої, керівник: доктор філологічних наук, професор О. О. Маленко;
- наукова школа «Стилістика художньої літератури», фундатор: доктор філологічних наук, професор А. Т. Гулак [3].

Розвиток інформаційних і цифрових технологій слугував поширенню нових форм і способів популяризації результатів наукових досліджень у галузі філології. Як відомо, призначення популяризації: розширення кола зацікавлених філологією осіб, системна профорієнтація молоді, організація комунікації між ученими і

практиками, створення сприятливих для розвитку філології умов, середовища, пошук і налагодження професійних і творчих зв'язків для утворення академічних спільнот, реалізація філологічних стартапів, заходів пізнавального, просвітницького, креативного змісту. На підставі первинного вивчення матеріалів роботи наукових шкіл у ХНПУ імені Г. С. Сковороди можна підсумувати, що наукова комунікація у напрямі популяризації результатів філологічних наукових досліджень спирається на історичні корені і цінності її фундаторів, через практики інтерактивних заходів сприяє розвитку професії ученого, наукового працівника, тим самим збільшуючи кількість науковців. На системному рівні у ХНПУ імені Г. С. Сковороди організовано навчання через дослідження на всіх рівнях вищої освіти. Багаторічний досвід презентування студентами наукових результатів у стендових доповідях поширився в освітні процеси інших університетів [2].

Багато уваги в університеті приділяється перекладацькій практиці і популяризації творчого спадку Григорія Сковороди. Це дає змогу розширити уявлення про українців і цю унікальну персону у полікультурному просторі. Адже його твори мають глибокий зміст, який допомагає іншим зрозуміти, які ми є українці, чого ми маємо такі світоглядні стереотипи, як інтерпретувати ментально обумовлені національні особливості характеру, мовлення, поведінки тощо. Практики наукових шкіл сприяють розширенню зацікавленості гуманітарними науками і створенню відповідного абітурієнтського кола молоді. Синтезування і співпраця з іншими структурними підрозділами університету дає змогу на системному рівні розвивати критичне мислення учасників освітнього процесу. Адже кожна подія у межах популяризації результатів філологічних наукових досліджень спонукає до аналітичного мислення, формування власної думки, досвіду аргументування власної позиції, уміння задавати питання. А це — базис

для успішного міжкультурного діалогу. Вивчення іноземних мов сприяє подоланню культурних бар'єрів і дає перспективу економічному поступу нашої держави загалом.

Попри прогрес цифрових технологій, керівна роль у популяризації наукових результатів залишається в людини. Це обумовлено здатністю людини до творчості, пошуку нестандартних рішень. Крім традиційних (науково-популярні статті, книги, філологічні блоги, лекції, семінари, майстер-класи, передачі в медійному просторі, пости в соціальних мережах, онлайн-курси) набувають поширення консультації та інформаційний супровід у закритих мобільних спільнотах, динамічний контент на ресурсах відеохостингів, системне інформування за допомогою чат-ботів, тематичні курси, створені за допомогою систем штучного інтелекту, наукові клуби, квести та інші ігрові форми взаємодії з урахуванням вікових особливостей, наукові фестивалі, ночі науки, віртуальні музеї та бібліотеки, мовні подкасти, соціальні проекти.

Разом з тим, поряд з позитивними тенденціями, описаними у цій публікації, воєнний стан і трансформації інформаційного простору обумовили низку викликів, які мають вирішити у тому числі і діючі наукові школи та академічні університетські спільноти. Звернімо увагу на деякі, а саме: втрата цінності науково-популярних видань, оскільки такі не обліковуються і на їх підготовку не передбачено витрати робочого часу, відповідного фінансування тощо. А такі публікації мають соціальну цінність, адже на прикладі реальних випадків можна показати читачеві не лише результат дослідження, а перебіг, цінність емпірики, мотивувати до співучасті у наукових розвідках в якості респондентів, моніторів тощо; незатребуваність науково-популярних книг, присвячених окремим мовам, літературам, авторам або філологічним проблемам. Хоча справедливо відмітити, що життєписи відомих людей у перекладі з інших мов доволі цікаві українському

читачеві, тож є сподівання, що цей напрям набуде розвитку і державної підтримки; є потреба в системній підтримці просвітницьких лекцій, семінарів для широкої публіки. У ХНПУ імені Г. С. Сковороди є надзвичайно продуктивний досвід, який може бути ретроспектований в реаліях навіть воєнного часу за допомогою онлайн-платформ, освітніх хабів тощо. Радіо- та телепередачі не менш актуальні і затребувані, ніж блоги і сторінки у соціальних мережах. Адже виступи у живому ефірі дозволяють охопити більшу аудиторію, зробити філологію доступнішою, інтерактивні технології дозволяють взаємодіяти з аудиторією слухачів, глядачів, дописувачів певного каналу інформації.

Залучення широких верств населення, представників різних професій, віку сприяє підтримці і розвитку філології. Традиційні і нові форми попу-

ляризації результатів філологічних наукових досліджень сприяють розвитку критичного мислення і удосконаленню загальних компетентностей. Серед викликів, які супроводжують популяризацію результатів філологічних наукових досліджень у реаліях воєнного стану, у статті виділено: не вирішений запит на систематизацію інформації та оптимальний вибір форм популяризації результатів філологічних наукових досліджень з урахуванням наявних розробок, завершених досліджень у науково-популярних виданнях; відсутність систематичного моніторингу запитів на теми філологічного змісту у різних категорій осіб; розпорошеність заходів популяризації результатів філологічних наукових досліджень. Виділені виклики є перспективним орієнтиром розробки заявленої в назві проблеми.

Література

1. Болдирев О., Грушецький Б., Рій Г., Свеженцева І., Шаванова К. Популяризація науки під час криз та війн: виклики та можливості. Біла книга // Проєкт «Наука в небезпеці». 2024. 55 с. URL: <https://scienceatrisk.org/storage/lp/113/5290c64eb71f4a8f70eea0cd4d2769fcd941eba.pdf>

2. Навчання через дослідження: дизайн розроблення і презентування результатів науково-дослідницької роботи / В. Ворожбіт-Горбатюк, Т. Довженко, О. Іонова, І. Єсьман, Л. Ткаченко : метод. рек. для самост. роботи здобувачів другого (магістер.) і третього (освіт.-наук.) рівнів вищ. освіти, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; Харків, 2022. 27 с. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/8067>

3. Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. URL: <https://sites.google.com/hnpu.edu.ua/scienceschools/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>

4. Популяризація. Великий тлумачний словник сучасної української мови.

URL: https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%BF%D0%BE%D0%BF%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F#google_vignette

5. Про вищу освіту. Закон України. Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція від 17.11.2024, підстава — 4034-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

6. Про забезпечення організації та проведення у 2024 — 2025 роках державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової та науково-технічної діяльності. Наказ Міністерства освіти і науки України №1675 від 28.11.2024. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/674/95c/bfe/67495cbfe00bd004739749.pdf>

7. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 776 від 16 липня 2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

8. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України. Документ 848-

VIII, чинний. Ред. від 15.11.2024, підстава — 4017-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

9. Професійний стандарт на групу професій «Викладач закладу вищої освіти» (2024). URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinohostandartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>

10. *Boissonneau* Lorraine How 18th-Century Writers Created the Genre of Popular Science. February 13, 2019.

URL : <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/18th-century-writers-created-genre-popular-science-enlightenment-180971481/>

11. *Communicating Science*. (2020). A Global Perspective. Edited by: Toss Gascoigne, Bernard Schiele, Joan Leach, Michelle Riedlinger, Bruce V. Lewenstein, Luisa Massarani, Peter Broks <https://press.anu.edu.au/publications/communicating-science-2020>

26.01.2025

Відомості про авторів:

Разуменко Тетяна Олегівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; email: razumenkot@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0682-3812>

Разуменко Ірина Василівна — кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики англійської мови та зарубіжної літератури імені професора Михайла Гетманця; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; email: i.v.razumm@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3221-4340>